

ДОСВІД ТА ПІДСУМКИ АКЛІМАТИЗАЦІЇ КРОЛЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО (*ORYCTOLAGUS CUNICULUS*) НА ТЕРНОПІЛЬЩИНІ У 1976–1980 РОКАХ

Олександр Вікирчак, Андрій Бачинський

Національний природний парк «Дністровський каньйон» (м. Заліщики, Україна)

Experience and results of acclimatization of the European rabbit (*Oryctolagus cuniculus*) in Ternopil region in 1976–1980. — Oleksandr Vikyrchak, Andriy Bachynskiy. — An attempt was made to acclimatize the European rabbit in Podillia in the valley of the Seret River (Ternopil oblast), which was carried out in 1976–1980. The article describes the characterization of the biotope conditions and anthropogenic pressure in the region of the European rabbit acclimatization, which determined the temporary success of the species settlement. Based on eyewitness accounts and organizers of this event, the moment of creating an artificial population of the species, the origin of the material for settlement, its flourishing and fading is described. Despite the generally satisfactory summer trophic base in the settlements and the lack of competition with domestic herbivores, maintaining the high rabbit number for four years played the fact of feeding (especially winter) and partial protection of animals on the aviary and in the vicinity of it by hunters of the hunters and fishermen community. Hence, the animals could annually replenish the number of the population in more distant places. During the flourishing period of the studied population of animals, the local population was actively cultivating, but this presence and presence of the surrounding fauna of wild predators did not cause a noticeable reduction in the number of rabbits. Respondents reported a sudden, unexpected disappearance. The authors conclude that, despite the favorable orographic and geological conditions, the European rabbit under the conditions of Canyon Transdnistria, a completely satisfying trophic base alone cannot promote completely independent populations that would exist without human support. The limiting factor is the duration of the winter period. Under conditions of myxomatosis spread, the existence of artificially created populations in the region is not possible even under the condition of minimal biotechnical measures.

Key words: European rabbit, *Oryctolagus cuniculus*, acclimatization, distribution, Podillia, Pridnестry.

Correspondence to: Alexander Vikyrchak; National Nature Park “Dnistrovsky Canyon”; Olzhycha St. 48, Zalizhychy, Ternopil Oblast, 48601 Ukraine; e-mail: ol_vikirchak@ukr.net; orcid: 0000-0002-2683-9213

Submitted: 02.10.2017. **Revised:** 30.01.2019. **Accepted:** 07.05.2019.

Вступ

У 70-х роках ХХ ст. Українське товариство мисливців і рибалок активно займалося інтродукцією нових видів мисливської фауни, в т. ч. кроля дикого, *Oryctolagus cuniculus*.

Одна із таких спроб була проведена у Заліщицькому районі Тернопільської обл. у 1976–1980 рр., про що згадується у деяких літературних джерелах (Кузьмович, Пилявський, 1980; Талпош, Пилявський, 1998). Проте деталі цього процесу (екологічні, трофічні, адаптивні, успішність, розвиток стосунків «кролі-людина»), які необхідні для загальної оцінки інтродукції кроля в Україні залишались невисвітленими у науковій літературі.

Авторами цього повідомлення було проведено вивчення біотопних умов в місцях розповсюдження кролів, а також опитування мисливствознавців, які безпосередньо проводили заселення кролів, та місцевих жителів навколишніх сіл, які були свідками виникнення, розквіту і згасання цієї штучно створеної популяції.

Матеріал. Історія інтродукції

Заліщицький район розташований на півдні Тернопільської області в зоні Каньйонового Придністер'я. Тут Дністер та його ліві притоки протікають у глибоких вузьких каньйоноподібних долинах. Через такі особливості рельєфу у долинах формується особливий мікроклімат середземноморського типу. Середньорічні температури тут дещо вище ніж на сусідніх плакорних ділянках, тому вегетаційний період розпочинається на 1–2 тижні раніше.

На крутих схилах багато виходів гірських порід девонського періоду (сірі та червоноколірні пісковики). У верхній частині схилів відслонюються вапняки крейдового періоду. Наявність скелястих відслонень та окремих валунів, пухких дрібнозернистих продуктів їх руйнування створювало умови для полегшеного риття нір звірками та формування інших схованок. Через значну крутизну на схилах не проводилася господарська діяльність, відтак там збереглись ділянки реліктової лучно-степової рослинності з поодинокими чагарниками, що становило трофічну базу для кролів.

Рис. 1. Місця існування касперівської популяції кроля європейського, що на Поділлі, у 1976–1980 роках. Пунктирною лінією показано місця розселення кроликів у 1977–1980 рр.

Fig. 1. Places of existence of the European rabbit population in Podillia in 1976–1980. The dashed line indicates the place of distribution of rabbits in 1977–1980.

Рис. 2. Лівий берег Касперівського водосховища — місце розселення кролів у 1977–1980 рр. (фото О. Вікирчака, 2013 р.).

Fig. 2. The left bank of Kasperivske water reservoir — the place of distribution of rabbits in 1977–1980 (photo by O. Vikyrchak, 2013).

Спроба акліматизації кролів була проведена на лівих схилах долини р. Серет західної експозиції. Урочище Росинка являє собою більш-менш виположену ділянку долини. Вверх і вниз по течії Серету крутизна схилів зростає досягаючи 30° . На плакорі над схилами у той час було орне поле, у північній частині ближче до урочища «Самотия» були кар'єри по видобуванню гравію з прадавніх терас Дністра.

У 1976 році Заліщицька районна організація Українського товариства мисливців і рибалок отримала централізовано 150 особин кроля з Херсону.

Звірки були випущені у вольєр поблизу будинку, що належав УТМР на березі Касперівського водосховища, яке утворене дамбою ГЕС на р. Серет (урочище «Росинка»). Це між селами Касперівці та Голігради Заліщицького району, з координатами $48^{\circ}40'45.81''\text{Пн}$ $25^{\circ}51'29.71''\text{Сх}$ (згідно з інтернет-сервісом Google Earth).

Формування місцевої популяції

Через півтора року чисельність звірків помітно зросла, вони вийшли за межі вольєру. Наступними роками (1977–1980 рр.) кролі розповсюджувались по схилах вздовж лівого берега р. Серет вниз по течії до с. Касперівці. Деякі опитані респонденти вказували, що кролики зустрічались навіть у с. Касперівці, зокрема на території школи (лівий берег Серету). Вверх по течії Серету кролики розселились до ур. «Самотия», що за 1–2 км до південних околиць с. Голігради. За даними таксаційного обліку їх чисельність перевищила 5 тис. особин. На території вольєру та поблизу нього егері взимку організовували підгодівлю та охорону кроликів. На більш віддалених ділянках поширення кроля жодні біотехнічні заходи не проводили і у зимовий період територія поширення виду скорочувалася.

Деякі місцеві мисливці відловлювали кролів і заселяли їх у місцевостях поближче до свого дому, зокрема і на правому березі Серету. Проте ці спроби були невдалими. Важливо врахувати відсутність кроликів у схожих біотопах в долині річки Хромава, що всього в 0,5 км через плакорні ділянки від основного ядра цієї популяції.

З цього поселення кролів відловлювали з метою акліматизації в інших районах Тернопільської області, зокрема, Тернопільському, Шумському, Кременецькому. Проте всі ці спроби були невдалими.

Згасання популяції

Всі опитані очевидці розквіту цього поселення кроля вказували на активне здобування звірків місцевим населенням. Використовувались різні доступні способи: відстріл, відловлювання різного типу пастками. Слід врахувати, що у біотопах, де розселивались кролики, висока чисельність лисиць та куниця кам'яної, також навідується сюди й бродячі кішки та собаки. Проте ці фактори сумарно не спричинювали скорочення популяції. Зникла популяція через 4 роки тобто у 1980 р. Зменшення чисельності звірків аж до повного зникнення відбулось швидкими темпами через епідемію хвороби, ймовірно міксоматозу (оскільки по часу ця подія загалом збіглася з поширенням міксоматозу в Україні).

Підсумки

Описана у цьому повідомленні історія — типовий приклад цілеспрямованої інтродукції господарсько цінного виду у природні екосистеми зі штучним підтриманням окремих складових його життєвого циклу поза межами природного ареалу (Алимов, Богуцкая, 2004: 21).

Очевидно у підтриманні високої чисельності кроля у цьому випадку відіграв факт підгодівлі (особливо зимової) і часткова охорона звірків на території вольєру та безпосередньо поблизу нього егерями Товариства мисливців та рибалок. Звідси тварини могли щорічно поповнювати чисельність популяції у більш віддалених місцях. Це та інші факти вказують, що крізь європейський в умовах Каньйонового Придністер'я, незважаючи на сприятливі орографічні та геологічні умови, задовільну трофічну базу не може утворити абсолютно самостійні популяції, які б існували без підтримки людиною.

Лімітуючим фактором вочевидь виступає тривалість зимового періоду. В умовах поширення міксоматозу (Каришева, 2002) неможливе існування у регіоні штучно створених популяцій навіть за умови мінімальних біотехнічних заходів.

Подяки

Автори висловлюють подяку І. Загороднюку за допомогу при написанні цього повідомлення. Наша подяка мисливствознавцям, які повідомили важливі дані з історії поселень кролів в районі досліджень, зокрема Ю. Прокінчуку (голова Заліщицької районної організації УТМР у 1970-х рр.) та В. Сасу (голова Тернопільської обласної організації УТМР у 1970-х рр.). Автори дякують місцевим жителям за важливі уточнення щодо колишнього поширення кролів, зокрема Катерині Бачинській, Михайлові Коцюбі, Івану Горук-Антонович.

Література • References

- Алимов, А. Ф., Н. Г. Богущкая. (ред.). 2004. *Биологические инвазии в водных и наземных экосистемах*. Тов-во научных изданий КМК, Москва, 1–436. ISBN 5-87317-158-0. [Alimov, A. F., N. G. Bogutskaya. (Eds). 2004. *Biological Invasions in Aquatic and Terrestrial Ecosystems*. KMK Scientific Press Ltd., Moskva, 1–436. (In Russian)]
- Каришева, А. Ф. 2002. Міксоматоз у кролів. В кн.: Каришева, А. Ф. *Спеціальна епізоотологія (Підручник)*. Медична Бібліотека (medbib.in.ua) <https://bit.ly/2r4YlRg>
- [Karysheva, A. F. 2002. Myxomatosis in rabbits. In: Karysheva, A. F. *Special Epizootology (Textbook)*. Medical Library (medbib.in.ua) <https://bit.ly/2r4YlRg> (In Ukrainian)]
- Кузьмович, Л. Г., Б. Р. Пилявский. 1980. Формирование паразитоценоза дикого кролика при акклиматизации в условиях Тернопольского Приднестровья. 9-я конференция Украинского паразитологического общества. Часть 2. Киев, 191–192. [Kuzmovich, L. G., B. R. Pilyavsky. 1980. Formation of wild rabbit parasitocenosis during acclimatization under the conditions of Ternopol Transnistria. 9th Conference of Ukrainian Parasitol. Society. Part 2. Kyiv, 191–192. (In Russian)]
- Талпош, В. С., Б. Р. Пилявський. 1998. *Фауна хребетних Тернопільської області (довідник)*. Навчальна книга — Богдан, Тернопіль, 1–80. ISBN 966-7224-94-5. [Talposh, B. S., B. R. Pilyavsky. 1998. *Vertebrate Fauna of Ternopil region (Reference Book)*. Educational book — Bohdan, Ternopil, 1–80. (In Ukrainian)]